

Täydellinen torjunta

Yksi salaperäisimmistä asioista narsistisen persoonallisuushäiriöisen kohdalla liittyy hänen tapaansa käsitellä kohtaamiaan, hänelle kielteisiä asioita. Vuosien ajan on tiedotettu, ettei tällainen ihminen ole harhainen, ainakaan skitsofreenisella tavalla. Hänen tapansa käsitellä negatiivisia ja itselle vahingolliselta vaikuttavia asioita on aivan erikoislaatuinen, emmekä pysty syvällisemmin selvittämään niitä. Kerromme vain siitä mitä olemme havainneet ja kuulleet useilta ihmisiltä.

Kirjassamme ”Minä olen kaikessa parempi kuin sinä!” kerromme siitä kuinka tällainen ihminen aivan uskottavasti esittää olevansa tietämätön mahdollisesti edellisenä iltana tekemistään asioista, ja vakuuttaa hankineensa tiettyjä esineitä tai vaikkapa puukuorman, jonka puoliso henkilökohtaisesti on tilannut ja käynyt paikanpäällä maksamassa. Nämä ihmiset eivät ilmeisestikään aivan todellisesti muista asioita totuudenmukaisesti, vaan nimenomaan siten kuin omassa olemuksessaan mieltävät. He eivät erota toisistaan sitä mitä ajattelevat ja suunnittelevat, vaan usein uskovat tehneensä jo sen mitä ovat ajatelleet.

Useat tällaiset ihmiset puhuvat puhumasta päästyään, eikä ole täysin selvää yrittävätkö he vakuuttaa kuulijansa vaiko itsensä esittämänsä asian suhteen. Jonkin erittäin mieluisan elokuvan jälkeen tai jo sen aikana nämä ihmiset eläytyvät tiettyyn rooliin sellaisessa määrin, että tuntuu vaikealta uskoa niihin kasvoniilmeisiin, mitkä vaihtelevat katsojan naamataululla. Tosin osa ongelmaihmisistämme taas istuu kuin muumio ruudun edessä osoittamatta minkäänlaista reaktiota näkemänsä suhteen.

Todella järkyttävät ja liikuttavat kohtaukset eivät tunnu vaikuttavan heidän mieleensä, ja elokuvan jälkeiset kommentit usein koskevat kumppanin mielestä toisarvoisia kohtia.

Näyttää ainakin siltä, täytyy meidän sanoa, koska tieteellistä tutkimusta ei ole tehty, että sanoilla on näille ihmisille aivan eri merkitys kuin kumppaneilleen. Siitä ilmeisestikin tulee se tunne, joka on jäänyt hyvin voimakkaana tällaisessa suhteessa eläneiden mieleen. He ovat olleet osallisena lukemattomiin keskusteluihin ja selvittelytilanteisiin, joista on jäänyt mielikuva siitä, ettei heitä koskaan todella ole kuunneltu eikä uskottu. Vasta jälkepäin, vuosien kuluttua, kuin ahaa-elämyksenä selviää, ettei itse asiassa ole ollut lainkaan kysymys keskustelusta, vuorovaikutuksesta, vaan sairaan suorittamasta monologista, yksinpuhelusta.

Kolmoskirjassamme kerromme siitä, kuinka Liisa jälleen kerran elämässään uskottelee itselleen, ihanalla ulkomaanmatkalla, että nyt varmaankin mies kuuntelee hänen ajatuksiaan ja tuntemuksiaan, sillä Jussi on selvästikin tyytyväinen tähän matkaan.

Liisa kertoo tuntemuksistaan ja Jussi nyökyttelee, siemailee kaljaansa ja kehottaa jatkamaan. Liisa uskoo miehen kuuntelevan ja puhuu yli tunnin. Puhe katkeaa suuren lentokoneen lentäessä ylitse. Jussi on kuullut yli tunnin ajan Liisan äänen, mutta ei muista yhtään ainoata Liisan esittämää ajatusta. Jussi on siis hyvä kuulija, mutta ei kuuntelija. Hän kuuntelee su-

juvasti niin Liisaa kuin sataa eurooppalaista ja itämaista kieltäkin, mutta ei ymmärrä kuulemastaan yhtään mitään, sillä hänen ajatuksensa askartelevat aivan muiden asioiden parissa.

Voimme tässä vaiheessa esittää kysymyksen, että eläkö tällainen ihmisen sen hetkisessä tilanteessa juuri koskaan. Hän muistaa kumppaninsa kaikki virheet ja rikkomukset, hän on antanut ehkä anteeksi, mutta ei unohda mitään kärsimäänsä vääryyttä. Ei ole kysymys todellisesta vääryydestä, vaan siitä miten hän on asiat mieltänyt. Hän odottaa tulevaisuudelta korvausta kaikelle kärsimälleen pahuudelle, mutta ei osaa suunnitella oikeastaan mitään todella pitkäjänteisesti. Hän ei aivan käytännössä osaa varautua siihen, mitä kulman tai mutkan takaa tulee. Hän usein näkee vain sen mitä tahtoo ja itse näkee tarpeelliseksi. Siksi rikollisena hän helposti joutuu kiinni teostaan ja istuu vankilassa.

Miksi sitten useiden kotipsykopaattien käytös ja rikkomukset pysyvät niin hyvin salassa? Naamiointiverkkojen takia, koska ihmiset eivät ole kykeneviä katsomaan oikeita, paljastavia asioita. Niinpä psykopaatti pystyy piilottamaan kaiken vääryytensä todella valheellisten ja petollisten asioiden taakse, koska hänellä ei ole omaatuntoa, joka saattaisi hänet toimimaan toisin tai katumaan tekojaan. Mahdollisesti kiinni joutuessaan valheesta tai vääryydestä, hänellä on valmiina aivan uskomattomiakin selityksiä, joita kuunnellessa viisaampikin joutuu vipuun. Tästä kertoo esim. Robert Hare kirjassaan: Ilman omaatuntoa.

Hän kertoo siitä kuinka psykopaatit tekeytyvät asiantuntijoiksi eivätkä hätkähdä jouduttuaan arvostelluiksi aivan mielettömistäkin ja paikkansa pitämättömistä väitteistä. He putoavat kuin kissa jaloilleen keksimällä korvaavan selityksen, tai kertomalla esittäneensä paikkansa pitämättömän väitteen vain testatakseen kuulijoiden tarkkaavaisuutta.

Luonnehäiriöinen hyvin usein kohtelee uhriaan kuin jotakin koekaniinia, saattaen hänet kiusallisiin tilanteisiin. Tätä tapahtuu erikoisesti sen jälkeen kun uhri ei enää ole pystynyt hillitsemään itseään, vaan on alkanut jonkinasteisen vastarinnan. Kiusaaja kokee kaiken vastustuksen ja moitteen täysin sietämättömänä, koska hän ei usko tekevänsä virheitä, eikä hän mielestään koskaan epäonnistu. Tai epäonnistuu, mutta pitää siihen syyppäänä ketä tahansa ympäristöstänsä.

Koska hänelle on sietämätön epäonnistumisen tunne, kompensoi hän tämän etsimällä korvaavan tilanteen, eli hän ei kirjoita vain päivien tai viikkojen takaista historiaa uudelleen, vaan kehitys johtaa siihen, että hän usein viimeistään keski-ikässä alkaa kirjoittaa uudelleen saman päivän historiaa. Mitä tämä tarkoittaa? Hänen mielensä sulkee tiedostamisen ulkopuolelle kaiken epämiellyttävän, mutta mieli on kuitenkin ehtinyt saada virikkeen tapahtuneesta, joka hänen mielensä ohjelmoinnissa on muunneltu kuin tietokoneohjelmalla hänelle sopivaan muotoon.

Suuri osa ammatillaisista tuntuu yhä vielä olevan sitä mieltä, että kaikki asiat pystytään selvittämään kunhan vain kyllin kauan keskustellaan

ammattiauttajan kanssa tai kiusaajan kanssa tämän edessä. Tämä käsitys on suorastaan absurdi, uhreille entistäkin suurempaa tuskaa tuottava.

Yksi autettavistamme kertoi aikanaan, kuinka hänen puolisonsa sanoi hänelle noin puoli vuotta naimisiin menon jälkeen: ”Älä sano minulle milloinkaan mitään negatiivista äläkä moiti minua koskaan, vaikka tekisin mitä tahansa!” Tuo henkilö oli siinä vaiheessa noin 35-vuotias. Tämä ilmaisu kertoo meille hyvin paljon narsistisen persoonallishäiriöisen ajattelumaailmasta. Hän oli jo tuossa vaiheessa sitä mieltä, ettei tulisi koskaan tekemään mitään moittimisen arvoista. Että hän asettaa tällaisen vaatimuksen tai kiellon toiselle ihmiselle, puolisolleen, kertoo melkoisesta itsekkyydestä ja vallan väärinkäytöstä. Hän ikään kuin, sanomatta sitä ääneen tai selvästi, ilmoitti puolisolleen: ”Minä olen hyvin erikoinen ja täydellinen ihminen, joka ei ainakaan tahallaan tee mitään virheitä, mutta saattaa jossakin vaiheessa epäonnistua hyvissä pyrkimyksissään. Jotten minä joutuisi kokemaan ikäviä tunteita, ole hiljaa kaikissa niissä tilanteissa, missä mielesi tekisi sanoa jotakin, sillä sinä olet paljon vajavaisempi joka suhteessa kuin minä.” Mistä päättelemme tämän kaiken? Siitä, että tuo puoliso muisti vuosienkin jälkeen kaikki kumppaninsa epäonnistumiset ja loukkaukset, mutta oli kymmeniä kertoja todennut omien virheidensä jälkeen: ”Tästä ei sitten koskaan puhuta mitään!” Mutta kumppanin virheet olivat vitsin aiheena kaikilla vierailuilla.

Jospa puhuisimme nyt selvyiden vuoksi tutuiksi tulleista Matista ja Maijasta. Matti tuskin enää muisti mikä oli ensimmäisen riidan aihe, koska jo yhteiselämän ensi hetkistä alkaen, jo ennen papin aamenta, Maija osoitti mieltään kaikissa niissä tilanteissa, mitkä jollakin lailla eivät sopineet hänen suunnitelmiinsa. Yksi ehkä suurimmista ärsyttävistä tekijöistä oli suhde Matin vanhempiin. Nämä eivät oikeastaan koskaan olleet sanoneet mitään loukkaavaa tai suoranaisesti Maijaa arvostelevaa, sillä he omasivat hyvin neutraalin suhteen niin Maijaan kuin hänen sukulaisiinsakin. Ja totuuden nimessä he eivät millään lailla asettuneet jälkeläisensä puolelle missään riitatilanteessa.

Maija ei vain voinut sietää niitä ajatuksia, joita hän oletti, ehkä oikeutetustikin olevan Matin vanhempien mielessä. Katsoivatko miehen vanhemmat häneen kummeksuen tai arvostellen, hiukan liian pitkään? Olisiko joku muu katsonut hiukan erilailla, lyhyemmin, vähemmällä kummastuksella? Sitä emme tiedä, mutta emme oikein osaa ihmetellä vanhempien kummastusta, kun ensimmäisten yhteiselon vuosien aikana Matti vaimoineen ja pienine lapsineen saapui lapsuudenkotiinsa aina reilusti myöhässä siihen nähden mitä oli sovittu. Ei, se ei saanut aikaan kummeksuvia katseita, mutta varmaankin se suuri, tummanpunainen muovivati, joka oli kukkuroillaan märkää pyykkiä. Jos tämä olisi tapahtunut vain kerran tai kahdesti, mutta oikeastaan olisi ketä tahansa alkanut ihmetyttää se, että kylään tultiin, ei matkalaukun kanssa, vaan pyykkivadin kanssa.

Älä koskaan sano minulle mitään negatiivista tai arvostelevaa. Jaa, jaa. Oli siinä Matilla nieleskeltävää ja usein todella vaikeaa pitää suunsa

kiinni. Jos katseen kohdisti vaimon kasvoihin, silmiin kun oli aina niin vaikea katsoa, ja suu oli hiukan raollaan, viestitti vaimon ilme ilman ai-noatakaan sanaa: nyt on paras pitää suusi kiinni!

Joskus oli joku Matin sukulaisista tulossa heille kylään, ja koska Mai-ja ei koskaan, ei todellakaan koskaan, tehnyt mitään ajoissa, oli hänellä ta-vaton kiire keittiössä. Kylään oli tulossa myöskin Maijan veli perheineen, ja kun Maija oletti ovikellon soidessa siellä olevan veljensä, riensi hän suurella innolla ovelle, kuivailen käsiään esiliinaansa. Oven takana olikin Matin täti, ja hyvin pettynyt ilme kasvoillaan Maija tokaisi: ”Ai, se olitkin vain sinä”, ja riensi takaisin keittiöön.

Myöhemmin Maija suuresti ihmetteli tädin hiljaisuutta ja hiukan nyr-peää ilmettä.

Eikö meidän tulisi ottaa jokainen sellaisena kuin hän on? Toki, toki. Jos joku haluaa matkustaa ympäri maata vaatteensa märkänä pyykkivadisa, on hänellä toki oikeus siihen, eikä mikään laki vaadi hänelle siitä ran-gaistusta. Mutta jos tädin helminauhan lukko oli edessä tai hameen halkio ei ollut aivan takana tai sivulla tai missä sen sitten tulikin olla, pani Maija kaiken tällaisen merkille suurella halveksunnalla. Kummallista kyllä, en-simmäisen vuosikymmenen aikana ei kukaan Maijan sukulainen tehnyt mitään moitittavaa, ei pukeutunut vajavaisesti, osasi asettaa korut ja kalut oikeille paikoilleen. Mutta Matin suku oli todella taitamatonta, suorastaan kyvytöntä elämään sellaisella tavalla, että Maija olisi voinut olla heistä yl-peä.

Siinäpä oli ongelma ihmiselle, joka Pokka pitää tyyliin olisi halunnut ympärilleen vain hienoja ihmisiä, tunnettuja ihmisiä. Toki ehdottomasti hiukan alemmalla tasolla kuin hän. Matin suku oikeastaan toisaalta palveli Maijaa mitä erinomaisimmalla tavalla tämän itsetunnon kohottamiseksi. Jokainen Matin sukulaisen epäonnistuminen, sairaus, jne. tuotti tälle suun-natonta nautintoa.

Niinpä Maija saattoi kirjata muistojensa kirjaan merkintöjä jo heidän ensimmäisiltä yhteisiltä vuosiltaan. Yksi merkinnöistä ilmeisestikin kuu-lui: Matin vanhemmat halveksivat minua, ja kohtelevat minua sopimatto-malla tavalla. Matti oli yleensä koko ajan paikalla, eikä ollut kertaakaan kuullut vanhempiensa sanovan mitään arvosteluksi luokiteltavaa. Olipa niin äiti kuin isäkin useampaan kertaan ottanut painavan pyykkivadin ja käynyt levittämässä vaatteet saunan pesuhuoneeseen.

Ensimmäisinä vuosinaan lapset olivat hiukan ongelmallisia syömisen-sä puoleen, etenkin tytär. Miten lie kehitys johtanut siihen, mutta jossakin vaiheessa Matti joutui toteamaan, ettei tytär syönyt oikeastaan mitään muuta kuin perunaa ja voita. Maijan mielestä siinä ei ollut mitään outoa, ja vaikka Matin vanhemmat laitoivat todella monipuolista ja hyvää ruo-kaa, ilmoitti Maija jopa siinä vaiheessa, kun tytär söi eteensä asetetulta lautaselta lihapullia ja kastikettakin, että kyllä tytär mieluummin söisi pe-runoita ja voita. Tuossa vaiheessa pikkuisesta näytti tulevan länkisääriinen.

Kun tytär äidin huomautuksesta huolimatta pisteli nyt poskeensa oikeata ruokaa, otti Maija lautaselleen pelkkiä perunoita ja sotki sekaan voita!

Tuossakin vaiheessa ainakin jompikumpi vanhemmista loi katseita, jotka päätyivät Maijan muistojen kirjaan.

Miksi kerromme tällaisista asioista? Jos ammattilainen on sitä mieltä, että kaikki erimielisyydet voi selvittää keskustelemalla, niin mistä sitten tulee keskustella? Luuleeko useampikin, että Maija nyt vuosikymmenien jälkeen myöntäisi tyhjentäneensä pesukoneen tuohon punaiseen vatiin useamman kuin yhden kerran? Myöntäisikö Maija syöttäneensä perheen pikkutytylälle useamman vuoden ajan vain perunoita ja voita? Myöntäisikö Maija koskaan sanoneensa, ettei häntä saa koskaan moittia? Ei takuulla, ei milloinkaan!

Mitä tietää Maija kertoa noilta vuosilta? Äärettömän ilkeää ja halveksivaa käytöstä Matin sukulaisten taholta, jatkuvaa moitetta ja haukkumista.

Koska miehen vanhemmat olivat niin ilkeitä, ei Maijankaan tarvinnut olla sen kummempi. Hän siis itse antoi itselleen luvan olla vähemmän ystävällinen miehensä vanhemmille, ja etenkin tämän tädeille, jotka eivät olleet käyneet mitään kouluja kansakoulun jälkeen. Jo ensimmäisten vuosien aikana kirjoitti Maija heidän sukhistoriansa uudelleen, vääristellysti. Nuo muistiinpanot syyllistivät niin miehen kuin sukulaisetkin, ja mikä merkillepantavaa kysymyksen ollessa narsistisesta persoonallisuushäiriöstä: kaikki myöhemmät arvioinnit ja asenteet perustuivat, ei tapahtuneeseen todellisuuteen, vaan siihen miten Maija oli mieltänyt kohtaamansa tilanteet ja asiat, eli miten hän ne oli kirjoittanut muistojensa kirjaan.

Tuohon aikaan Matti sairasti useampaakin sairautta. Olemme jo kertooneet kirjassamme: ”Yksi kesäinen päivä supermarketissa, eli minä olen kaikessa parempi kuin sinä”, miten yleensä ottaen kaikki nämä matkat suoritettiin. Jos Maija oli väsynyt, Matti ajoi, ja jos Matti oli väsynyt, Matti ajoi. Niinpä mies oli usein hyvin väsynyt näillä matkoilla, ja hänen maatessaan olohuoneen ainoalla tarpeeksi pitkällä sohvalla, suututti se vaimoa sanoinkuvaamattomasti. Vaikka mies kävi kaupassa, osallistui yhteisiin askareisiin, riitti Matin sohvalla makaaminen todisteeksi siitä, ettei mies tehnyt yhtään mitään, vaan vaimon täytyi kaikki tehdä. Että mies oli ajanut koko matkan, ei kirjautunut mihinkään. Maija kirjoitti muistikirjaansa, kuinka hänen vierailunsa miehen kotona olivat täynnä työtä siinä määrin, ettei hän ehtinyt yhtään levätä. Todellisuudessa hän ei auttanut ruuanlaitossa tai tiskauksessa juuri koskaan. Mutta jos hän oli keksinyt erinomaisen tarjouksen lähikaupassa, jaksoi hän tehdä suuren numeron ruuanlaitostaan kuunnennuttuaan valmiit lihakäryleet mikrossa.

Kerro nyt sitten tästä tuttaville tai ihmetteleville sukulaisille. Uskoisiko kukaan sinua? Ei, ei todellakaan, koska eihän tällaista voi olla olemassa näin hienossa perheessä.

Maija pahoitti mielensä aivan käsittämättömistä asioista. Hän tuskin tunnustaisi milloinkaan lähteneensä ulos pakkaseen toinen lapsista sisä-

vaatteissa sylissä. Tuskin tunnustaisi hän useaan otteeseen lähteneensä uimaan järvenselälle uhkauksella hukuttaa itsensä, vaatteet päällä.

(Kirjoituksen henkilöt ovat kuvitteellisia eivätkä viittaa keneenkään todelliseen ihmiseen.)

Markku Vuori
Copyright 2006